

HE 68/2024 vp, Lausunto, Siirtolaisuusinstituutti

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ulkomaalaislakia. Esityksessä ehdotetaan lisättävän työntekijän oleskeluluvan myöntämisen edellytykseksi erillinen palkkaraja, jonka taso määritellään valtioneuvoston asetuksella. Lisäksi ehdotetaan täsmennettäväksi sääntelyä toimeentuloedellytyksen alarajasta osa-aikatyössä.

Esityksen tavoitteena on varmistaa, että työperusteinen maahanmuutto vahvistaa julkista taloutta, ilman että palkkarajan asettaminen rajoittaisi liikaa työvoiman saatavuutta. Tämä tavoite voi olla ristiriitainen niiden alueiden kohdalla, joilla keskeisten toimialojen riippuvuus ulkomaisesta työvoimasta on huomattava ja toimialan palkkataso on niin alhainen, että se estää ulkomaalaisten henkilöiden riittävän rekrytoinnin. Esityksen taustaselvitysten mukaan 1 600 euron tulorajan ulkopuolelle jäisi erityisesti henkilöitä ammattiluokissa maanviljelijät ja eläintenkasvattajat ym. ja maa-, metsä- ja kalatalouden avustavat työntekijät sekä siivoajat, kotiapulaiset ja muut puhdistustyöntekijät. Erityisesti maatalouden työntekijöistä on ollut pulaa. Kuten esityksen valmistelussa on todettu, palkkaraja olisi koskenut vuosina 2022 ja 2023 alle tuhatta henkilöä ensimmäisen luvan kohdalla. Näistä noin 400 liittyy maaseutuelinkeinoihin. Toisen luvan kohdalla määrä on hieman suurempi. Määrät ovat kansallisesti melko pieniä, mutta paikallisesti vaikutus voi olla merkittävä, koska ko. luvat keskittyvät usein alueille, joilla jo nyt on vaikeuksia elinvoiman ylläpitämisessä juuri työvoimapulan vuoksi (Etelä-Savo, Pohjanmaan maaseutumaiset alueet).

Esityksen toisena tavoitteena on varmistaa, että maahan saapuvilla työntekijöillä on todellinen mahdollisuus elättää itsensä ansaitsemallaan palkalla. Tässäkin korostuvat alueiden hyvin erilaiset kustannusrakenteet asukkaan näkökulmasta. Pienessä maaseutumaisessa kunnassa asumisen kustannukset ovat huomattavasti alhaisemmat kuin suurissa kaupungeissa. Näin ollen pienempi palkkasumma riittää paremmin elämiseen ja myös erilaisten tukien ja tulonsiirtojen tarve pienituloiselle on vähäisempää. Tilastokeskuksen mukaan esimerkiksi pääkaupunkiseudun vuokrat ovat noin kaksinkertaiset verrattuna Etelä-Savoon tai Pohjanmaahan. 40 neliöisen asunnon kuukausivuokra on pääkaupunkiseudulla keskimäärin noin 800 euroa ja jälkimmäisillä alueilla noin 440 euroa kuukaudessa. Valmistelutyössä on tunnistettu asumiskustannusten merkittävät erot eri puolilla Suomea. Esitystä ei ole kuitenkaan muutettu, koska järjestelmä muuttuisi liian monimutkaiseksi, jos kaikkien eri kuntien asumiskulujen taso tulisi huomioida. On kuitenkin ilmeistä, että pienemmällä paikkakunnalla pienempi palkka riittää itsensä elättämiseen, joten alueellinen näkökulma olisi perusteltua ottaa huomioon tässäkin.

Kokoaikaisen työn lisääminen ja palkkatason nostaminen maahan muuttaneen työvoiman kohdalla on tärkeä tavoite. Matalapalkkaisten ja vain vähän koulutusta vaativiin työtehtäviin saapuvien henkilöiden kannalta olisi ensisijaista tukea työhön saapuvan henkilön edellytyksiä luoda kehittävää työuraa Suomessa sekä muun perheen kouluttautumista ja työhön pääsyä.

Työvoiman saatavuus on kuitenkin edellytys myös paikallisen elinkeinoelämän ylläpitämiselle ja kehitykselle. On siis tarkoituksenmukaista arvioida erityisesti niiden suurten kaupunkien ulkopuolisten alueiden edellytyksiä ylläpitää olemassa olevaa tai jopa käynnistää uutta liiketoimintaa, missä myös matalasti palkattujen ja vähän koulutusta työntekijöiden rooli on keskeinen. Vaikka esitetyn lain merkitystä on vaikea arvioida myös alueellisesti, olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista, että mukana on mekanismi, joka estää vielä suurempien työvoiman rekrytointivaikeuksien syntyminen paikallisesti jo heikkenevän kehityskulun omaavilla alueilla, missä työvoiman saatavuus on keskeinen ongelma. Närpiön kasvihuoneteollisuus on esimerkki kehityksestä, missä ulkomainen matalapalkkainen työvoima on mahdollistanut jopa paikallistalouden kasvun ja investoinnit kasvihuoneisiin ja kausiluontoisen toiminnan muuttamisen ympäri vuorokauden ja tuottavuudeltaan kilpailukykyiseksi teollisuudeksi.

Ehdotetun palkkarajan hyödyt julkistaloudelle on arvioitu valmistelutyössä hyvin vaatimattomiksi ja osin jopa negatiivisiksi. Myös vaikutus palkkatason nousuun tai kokoaikatyön lisääntymiseen arvioitiin epävarmaksi. Vaikutuksen arvioidaan poistuvan kokonaan vuoteen 2029 mennessä, jos palkkarajaa ei nosteta vuosittain. Näin ollen palkkarajan soveltamisella ei ole tarkoituksenmukaista hankaloittaa kohtuuttomasti jo nyt heikommassa taloudellisessa tilanteessa olevien alueiden kehitysedellytyksiä.

Edellä kuvattujen alueellisten erojen vuoksi esityksen tavoitteiden mukainen ja alueellista oikeudenmukaisuutta korostava ratkaisu voisi olla esimerkiksi seuraava:

Kuntakohtaisten määritelmien sijaan esimerkiksi tulevien työllisyysalueiden tasolla voidaan määritellä alueet, joilla palkkarajan toteuttaminen mahdollisesti rajoittaisi liiaksi työvoiman saatavuutta ja työntekijällä olisi todelliset mahdollisuudet elättää itsensä pienemmällä palkkatulolla kuin esitetty 1600 e. Tämä voitaisiin toteuttaa arvioimalla elinkeinoelämän erityispiirteet (toimialan keskeisyys alueen kehitykselle, ulkomaisen työvoiman tarve) ja asuin ja -elinkustannukset (vuokrataso) sekä ehdotetun palkkarajan vaikutus ulkomaisen työvoiman saatavuuteen alueella.

Näiden erityispiirteiden perusteella palkkaraja voisi olla ehdotettua alhaisempi, jos se arvioidaan tarpeelliseksi alueella. Käytännössä olisi mahdollista käyttää esimerkiksi nykyistä alarajaa (1399e) tai hieman ehdotettua alemmaa 1500e/kk rajaa. Muutos

voitaisiin myös porrastaa niin, että esimerkiksi kaksi vuotta palkkaraja olisi 1500 e/kk, jonka jälkeen voidaan uudelleenarvioida sen nostamisen tarkoituksenmukaisuutta.

Esityksen tavoitteena on kokoaikaisten työpaikkojen ja elämiseen riittävän palkkatason lisääminen maahan muuttavan työvoiman kohdalla. Tämä on kannatettava tavoite.

Muuta huomioitavaa:

Perheellisten kohdalla tulisi varmistaa, että perheen erottamisia ei tapahdu tilanteessa, jossa toimeentulon raja säilyy, mutta palkkaraja alittuu. Tilanne ei lähtökohtaisesti ole kovin todennäköinen.

Kaikki riippuvuus työnantajasta lisää työperäisen hyväksikäytön riskiä, joten palkkaraja maassaolon ehtona voi lisätä tätä riskiä.